

Çocuklarımıza eleştirel düşünmeyi öğretiyor muyuz?

BİLGE YAĞMURLU*

byagmurlu@ku.edu.tr

Çocuklara kalıplarla düşünmeyi öğretiyoruz.

Kalıplarla düşünmeyi öğrenenler için eleştirel düşünmek zordur. Dışarda durup değişik açılardan bakabilmeyi, yorum yapmak için bilgi sahibi olmayı, emek sarf etmeyi gerektirir eleştirel düşünme. Ezber kolaydır, yaratmak zordur. Eleştirel düşünme, yeni bir fikir yaratmayı gerektirir.

Eleştirel düşünen insan, ulus devletin yetiştirmek istediği tipte biri değildir. Çünkü "modern devlet" mümkün olduğu kadar tektipleşmiş, düzenin parçası olmaya uygun ve devletin ideallerini, fikirlerini, kurallarını sorgulamayan bireyler ister. İnsan mühendisliği, toplum mühendisliği dediğimiz şey budur. Milli eğitim denilen şey de budur; milli eğitim tek tip bireylerden oluşmuş, aynı şekilde düşünen, aynı ülkeye inanan bireyler oluşturma çabasıdır. Devlet, kendi aygıtı için aksamadan çalışacak, tek tip biçimlendirilmiş bireyler oluşturmaya çalışır. Neden? Çünkü açık fikirli, eleştiren, araştıran, sorgulayan insan, devlet otoritesi için tehdit oluşturur. Oysaki ilerleme dediğimiz şey, ancak değişik düşünebilen ve sistemi sorgulayabilen zihinlerin ürünüdür. Varolanı sorgulamayan, onun en iyi olduğunu kabul eden ve daha iyiye gitmesine gereksinim duymayan bireyler gelişme sağlayamaz.

Sürünün parçası olmak kolaydır, rahattır. Birey olmak zordur. Prefabrikte düşünce kalıpları ile konfeksiyon hayatları yaşamaya, yani sizin için önceden üretilmiş fikir şablonlarıyla tasarlanmış hayatlar yaşamaya razı olursanız rahat edersiniz. Sürüden ayrılanı kurdun kapacağı telkini sırf bunun sürdürülebilmesi içindir. Böyle düşünmeye, böyle yaşamaya alışan insan, ne resmi ideolojiyi, ne ülkesinde ters giden düzeni, ne oy verdiği partiyi, ne ait olduğu grubu, ne tuttuğu takımı sorgular. Eleştirel düşünemeyen insan için en önemli şey aidiyetleridir.

Düzenin aksayan yönlerini değiştirmek, daha iyi bir hayatın olabilmesi için çaba sarf etmek, topluma yeni kapılar açmak ancak eleştirel düşünmekle mümkündür. Çünkü ancak eleştirel gözle bakan bir insan dahil olduğu sistemin aksaklıklarını görebilir. Ve ancak bu aksaklıkları gören insan bunların

Sürünün parçası olmak kolaydır, rahattır. Birey olmak zordur. Sizin için önceden üretilmiş fikir şablonlarıyla tasarlanmış hayatlar yaşamaya razı olursanız rahat edersiniz. Sürüden ayrılanı kurdun kapacağı telkini sırf bunun sürdürülebilmesi içindir.

düzeltilmesi için çaba sarf edebilir.

Eleştirel düşünmekten de zor olanı inisiyatif alıp bir şeylerin değişmesi için uğraşmaktır. Çünkü değişim için uğraşanlar tek tip, normlarla düşünmeye alışmış olan toplum tarafından tehdit olarak algılanır. Değişim, emek istediğinden ve rahat bozduğundan, sürüleştirmiş toplum tarafından hoş karşılanmaz. Aykırı sesler bastırılmaya, değişim isteyenler sindirilmeye çalışılır. Muhafiz sesler tehdit edilir, hainlikle suçlanır.

Oysa en ilerici, en devrimci fikirler bile norm haline gelip sorgulanmalarına sona erdiğinde, toplumun gelişmesi önünde engel oluşturmaya başlar. Putlaştırılmak bir devrimci, sloganlaştırılmak bir ideoloji için son demektir. İşte bu davranış, ülke tarihindeki en büyük yenilikleri yapmış bir insanın izinden gitmeyi milli bayramlara katılmaya, yakasına onun rozetini takmaya indirger.

Tüm bunlar herkes için geçerli. Ama özellikle gençlik döneminde bir gruba ait olma, o grubun normlarını, düşünce ve davranış kalıplarını benimseme eğili-

mi çok kuvvetlidir. O nedenle, özellikle gençlerin eleştiren düşünme becerisine sahip olmaları kritiktir. Kendisine belletilmeye çalışılanların sorgulamaya açık olduğunu bilme, olaylara farklı açıdan bakabilme ve algıladıkları şeyin aslında düşündükleri gibi olmayabileceğini fark etmeleri önemlidir.

Ülkemizde eleştirel düşünme üzerine çok iyi bir kitap var. İpek Gürkaynak, Fusun Üstel ve Sami Gülgöz'ün yazdığı, Eğitim Girişimi Reformu'nun yayını olan Eleştirel Düşünme el kitabı. Bu kitapta çok güzel anlatılıyor: Eleştirelilik, hem düşünceye, hem düşünmeye yöneliktir. Yani eleştirel düşünen kişi, bir düşünceye ulaşırken kullandığı düşünme işlemlerini de değerlendirir. Eleştirel düşünme analiz etme, fikir üretme, karşılaştırma ve çıkarım yapma, savları değerlendirme becerilerini gerektirir. Ama eleştirel düşünme bir tutumdur da aslında: "Kişi gerekli bilgi ve beceriye sahip olsa da, tutumları eleştirel düşünmeyi desteklemezse, eleştirel düşünmeyi harekete geçirecek ivme eksik olacaktır."

Çok olmasa da, bazı okullarımızda yaratıcılık, hatta eleştirel düşünme dersleri var. Fakat aslında eleştirel düşünmenin gerektirdiği tutumların oluşturulabilmesi için müfredatın ele alınmasından, okul mimarisine, öğretmen tutumlarından, ölçme değerlendirme kriterlerine pek çok şeyin yeniden düzenlenmesi gerekiyor. Eleştirel Düşünme kitabında tüm bunlara dair çok iyi bilgiler yer alıyor.

Belki de hepimizin bilgi kadar ihtiyacımız olan bu, eleştirel düşünmeyi öğrenme. Eğitimcilerin, öğrencilerin, anne-babaların, gençlerin, çocukların, yetişkinlerin ve hepimizin okuması gereken bir kitap bu. Eleştirel düşünmeye başladığımızda bize dayatılan kalıplardan kurtulacak, günlük ilişkilerimizden duyduğumuz haberlere, okuduklarımızdan bize anlatılanlara kadar, çok şeye başka açılardan bakabilmeye başlayacağız. Ve bu "birey" olma yolunun kapısını açacak.

* Koç Üniversitesi